

nék meg. Az ilymódon egységes pszichológiának főjellemvonása az éléthez való kötöttség.

Zietz, Karl: Kindliche Erklärungsversuche für Naturerscheinungen.

A szerző 280 fiúgyermeken hajt végre vizsgálatot, hogy feleleteiből megállapítsa, vajjon miféle oki magyarázattal szolgálnak a fizikai jelenségek értelmezésében s bemutatja, hogy milyenek azok a gyermeki értelmezésmódok, melyek az általuk hallott és el is fogadott tudományos magyarázat mellett, vagy annak ellenére fennállanak. A kísérleti személyeknek a következő természeti jelenséget kellett magyarázniuk: „zivatar, felhő, szél, csillagjárás.“ Gyakran mutatkozott a feleletekben az a sajátosság, hogy az eredeti, naiv, gyermeki magyarázatok továbbra is dominálnak a tanításban hallott elméletek mellett, s a mélyebb lelki alapot alkotják, míg a később hallottak csak vékony felső réteget alkotnak a gyermek lelki strukturájában. Jellemző a gyermeki magyarázátmodot a „komplexitás“, vagyis a tagolatlan törvényszerűség, valami labilis szerkezet, melyben minden következmény mint ok s minden ok mint következmény szerepelhet. A gyermek a felnőttektől hallott tudást asszimilálja, vagyis beleolvasztja a gyermeki gondolkodásszerkezetbe. A gyermeki gondolkodás egyik fontos sajátossága az analógiás képzés. A gyermek a maga kis világában hamar megismerkedik a technikai funkciók oki magyarázatával s e principiumokat, törvényeket átviszi a nagy természeti jelenségekre pl., ha lecsúszunk a korlátan, a kéz kimelegszik, tehát a villám is a felhők összedörzsölődése által keletkezik. Jellemző vonása a gyermeki elméleteknek a realitás, amely a jelenségek szubsztanciálizálásában mutatkozik, pl. a felhő szilárd test s összetükközéséből hang (mennydörgés) keletkezik.

Békési Gizella.

Zeitschrift für Kinderforschung. Bd. 46. 1937. 3., 4. sz.

3. sz. *Dora Berger* (Jena): *Unterschiede der Abstraktionsfähigkeit nach Alter Geschlecht und Milieu der Schulkinder.*

A fiúk és lányok absztraháló képessége között lévő különbségek vizsgálására olyan kísérleteket végez a szerző, amelyeknél két megadott tárgy, vagy fogalom *rész-tartalmi* között kell az egyezőségeket és különbségeket megállapítani.

A feladat: két megadott fogalmat abból a szempontból kell összehasonlítani, miben egyeznek és miben különböznek. Ilyen fogalmak pl.: lepke — szárny, nap — hold s.i.t.

Az absztrahált jelek *számát* tekintette a szerző a gyermekek absztraháló képessége *mértékének*.

A pubertásnak negatív hatása az eredmények alapján a leányoknál korábban jelentkezik, mint a fiúknál és kedvezőtlenebbül befolyásolja a szellemi teljesítő-képességet. Az absztrahált jegyek száma a korról növekedik. Ez a növekedés a városi gyermekekénél jelentősebb, mint a falusiaknál. A nemek között lényeges különbség nem mutatható ki.

Továbbiakban az a kérdés, melyek azok a jegyek, amelyeket az iskolás-gyermekek elsősorban absztrahálnak. Az absztrakció kisebb azoknál a kérdéseknél, amelyeknél szubsztanciális vonatkozásokról van szó, míg a teleologikus és kauzális vonatkozások feltárása a korról emelkedik.

A fiúk felülmúlják a leányokat azokban a jegyekben, amelyeknél a tárgyat részeire kell bontani, továbbá gyakrabban veszik észre a főfogalmakat. A leányok inkább a külső alakra, színekre és célszerűségekre figyelnek. A szerző végül beszámol

a városi és falusi gyermekeknél észlelt milieuhatásokról és megállapítja, hogy az utóbbiaknál sokkal gyakorlatiasabb vonások észlelhetők.

Ervin Ding: Pavor nocturnus bei Kindern.

A szerző 57, legfeljebb 15 éves gyermekeken végezte megfigyeléseit. Ennek a félelmi állapotnak (Pavorzustand) eredője igen gyakran a kora ifjúkorig nyúlik vissza és gyakorisága egy éjjel alatt rendszerint csak egy megnyilatkozás, amelyik az elalvás után egy órával, de mindig éjjel előtt következik be és 2—10 perctől 4—6 óráig tart. *Rey* és *Silbermann* szerint „... a pavor nocturnus nem más, mint valamely légzési zavar következtében előálló széndioxydmérgezés...“ *Hamburger* az álmokra vezeti vissza, amely nyugtalan álomnak okozója ugyancsak az előbbihez hasonló mérgezés. Magyarazzák szexuális problémákkal is (*Steckel, Wälder* stb.), bár Freud-féle alapokra itt semmiképpen nem lehet helyezkedni. *Oppenheim* szerint a neurasthenia korai megnyilatkozása.

A vizsgálat célja az ilyen gyermekek testi és lelki világának kutatása volt, továbbá tisztázása annak, ezek a gyermekek milyen környezetből kerülnek elő. A legtöbb gyermek hirtelen nőtt, sovány, olykor gyengén táplált, sőt tuberkulotikus. Szellemileg a gyermekek általában jók, vagy legalább is közepesek. A szülők gyakran panaszkodnak a gyermek *motorikus nyugtalanságáról*. A betegséget nem lehet egy bizonyos szociális milieuhöz kötni; hasonlóképpen nem beszélhetünk arról sem, hogy öröklött dolog.

A szerző szerint nem betegségről, hanem egy speciálisan gyermeki reakcióról van szó, amellyel az érzékenyebb gyermekek az őket ingerlő befolyásokra válaszolnak.

Dr. Lotte Gustav (Rom) u. dr. Käthe Wolf (Wien): Kinderpsychologische Experimente mit bedingten Reflexen.

Valamely kísérlet egész általánosan bizonyos tényre vonatkozó kérdésképpen határozható meg. Ezek a kérdések kétfélék: vagy tartalmilag olyan szűken meghatározottak, hogy csak „igen-nemmel“ felelhetünk, vagy olyanok, amelyeket a felelet előtt diszkutálnunk kell. Az előbbieket főként az amerikai és orosz, az utóbbiak (tudakozó kérdések) az európai fejlődépszichológiai központok sajtójai lettek.

Az amerikai-orosz kérdőmódszer a mai álláspontok mellett még korainak látszik. Ezt bizonyítandó, szükséges a vizsgálati módszerek kritikai ismertetése: középpontba állítva az ilyen irányú közlemények többségének problémáját: a feltételes reflexet.

Ennek fogalmával *Pawlow* orosz pszichológus műveiben találkozunk először. Maga a reflex már *Descartes* óta használt fogalom. Jellemző a reflexekre, hogy egyértelmű vonatkozásban állanak az őket kiváltó ingerekkel. Ha azonban az „A“ inger mindig csak a „a“ reflexet váltja ki, de az „a“ reflex valamely „B“ inger következménye is lehet, akkor az „a“ reflexet *Pawlow* szerint *feltételes reflexnek* nevezzük.

Maga a reflex fogalom is átalakuláson megy nála át: nincs szó egyszerű fizikai reakciókról, hanem korrelációról, azaz, a külvilágból az egyénre ható, mennyilegesen meghatározható „A“ változásnak megfelelően egy ugyancsak mennyiségi jelzőkkel ellátható „a“ tevékenység. Ezt a tevékenységet az előbbieket szerint egy „B“ változás is létrehozhatja, ha ez az „A“ ingerek előtt bizonyos szabályszerűséggel többször fellépett (a feltételes reflexek törvényszerűsége).

J. B. Watson — aki az amerikai pszichológusok reprezentálója — az ember viselkedését három alapreflex (menekülés, szembefordulás, az elhárítandó cél felé fordulás, azaz támadás és védekezés) összehalásának tekinti. Azonban nála ismét

más reflexfogalommal találkozunk. Nevezetesen: az inger nem minden mennyiségileg kifejezhető változása a külvilágnak, hanem csak az *egyén számára fontos* változása. Nála a külvilág a fizikai ingermezőből biológiailag determinált alkalmatömeggé, a tervnélküli reakcióautomata egyén a szükségletek által kormányzott, rendezett, cselekvő *én* lett. Vagyis amiről *Watson* ír, az nem reflex, nem is *Pawlow* értelmezése szerint vett reakció, hanem orientált következményekre irányulás. Végigkísérve az említett reakciófajokat, arra a meggyőződésre kell jutni, hogy azokat *Watson* kritikátlanul helyezi egymás mellé és teszi további tárgyalásainak alapjává. Törekvése, hogy az igen-nem kérdéseket a feltételes reflexek alapján a pszichológiai kérdések alapmodelljévé tegye, hajótörést szenvedett.

A reflexek feltételelhez való kötése alkalmazkodás a külvilághoz, egy tanulás, egy fejlődés, de nem *a* fejlődés, és mint ilyen nem lehet a fejlődépszichológia alapprincipiuma. Mert: 1.) Ha *Karl Bühler* alapján a *cselekedetet* tekintjük a pszichológia alapjának, akkor a fejlődést a cselekvések fejlődéseképpen írhatjuk le, egyrészt, mint *állandó magatartást változó alkalmak* közepette, másrészt, mint *változó magatartást állandó alkalmak* között. A feltételes reflexeknél mindig az inger változik, a reakció soha következképpen a fejlődési tendenciának csak az első esete magyarázható a feltételes reflexek teóriájával. Viszont éppen a második fejlődési típus a fontosabb, egyénibb és a véletlen befolyásoktól mentesültebb törvényszerűségeit adja az emberi érzésnek. 2.) Legyen a feltételes reflex az, ami a külvilágot tartalommal tölti be. Az újszülöttnél a külvilág ingerei nem váltanak ki specifikus reakciókat, csupán egészen általánosakat, bár az élet kezdeténél egyes, biológiai aialg fontos szituációban meg van a lehetőség specifikus reflexek képzésére. Így tehát a jelentőséggel megtelés princípiuma a feltételezett reflexek teóriája értelmében vagy a külvilág adatainak kiemeléséhez, vagy teljes semlegesítéséhez vezet. Az első esetben a reflexek folytonosan igyekeznek az újabbakhoz csatlakozni, tehát végeredményben minden konstruktív inger minden reflexterületen kondicionált lesz. Azonban a reflexek ilyen módon nemcsak kondicionálják egymást, hanem teljesen el is fojthatják. Végeredményben egy bizonyos fejlődési fok elérése után az ember ismét egy merev automata rendszer lenne. 3.) Nézzük a feltételes reflexet, mint mechanikus tanulást. A tanulás folyamata az ember szempontjából fontos lépés a külvilág meghódítása felé. *Karl Bühler* mutatta ki, hogy három módszere van a tanulásnak: az ösztönszerű, a dresszur, amelyik bizonyos mértékig a feltételes reflexszel azonosítható és az intelligens. A feltételes reflexszel tehát csak a második, kevésbé értékes mód magyarázható.

Végeredményben nem lehet a feltételes reflexek fanát a pszichikai jelenségek magyarázó alaptételévé tenni, következésképpen az erre alapított „igen-nem” kérdések nem adhatnak helyes gyermekpszichológiai képet.

Makai Lajos.